

жанрах дэлавога пісьменства, але паступова паланізмы пачалі пранікаць і ў іншыя жанры, а таксама сталі ўжывацца ў уснай гаворцы.

Значная роля належыць польскай мове і ў фарміраванні беларускай лексікі, якая характарызуе культуру і мастацтва. У гэтых адносінах яна з'явілася не столькі непасрэднай крыніцай запозычанняў (мазурка), але ў асноўным тым мастом, пераз які адзначаная лексіка прыходзіла з лацінскай, грэцкай, пямецкай і іншых моў: музыка (гр.), рыторыка (лац.), камедыя (лац.), трагедыя (лац.), пымбалы (лац.), тапцаваць (ням.) і інш.

Не ўсе паланізмы, запозычаныя старабеларускай мовай, замацаваліся ў ёй (дзесіць/дзесісец -- летанісец, гісторык; маляр -- жыванісец; дыаскаль -- настаўнік; лямснтапя -- элетя; шпаркгал -- рукапіс і інш).

У апошні час можна назіраць тэндэнцыю больш частага выкарыстоўвання паланізмаў (з іназемнымі каранямі), якія доўгі час не ўжываліся або ўжываліся зрэдку. Гэта вельмі цікавы працэс, але ён не закрапуе пласт лексікі, якая характарызуе культуру і мастацтва. Зараз функцыянальная актыўнасць слоў *фундатар*, *статут* большая, чым *спонсар*, *звод*, часцей ужываецца *тракт* у параўнанні з *траса*, вярнуліся ў мову *унія* (адліства, аб'яднанне), *страйк* (забастоўка), *страйкаваць* (баставаць) і інш.

Прычыны гэтай з'явы як чыста моўныя, так і, здаецца, палітычныя: не ўжываць русізмы з іназемнымі каранямі, якіх і на самой справе завадта пimat у сучаснай беларускай мове (напрыклад, утварэнні з неўласцівым беларускай мове суфіксам -ірава-, таксама запозычаным). Пытанне аб пераважнасці польскай крыніцы ў параўнанні з рускай вырашаецца толькі з цягам часу.

Брававіцкі Б.І.,
прафесар

СЕМІЯТЫЧНЫ АСПЕКТ КУЛЬТУРЫ

Мова з'яўляецца знакавай (семіятычнай) сістэмай перадачы інфармацыі. Лінгвістычны знак (слова, словазлучэнне, сказ) звычайна ўключае чатыры кампаненты: імя (матэрыяльны носій інфармацыі), дэпатаг (адлюстраванне прадмета навакольнага сусвету), дэсігнат (уяўленне, паняцце аб прадмеце), канатаг (свазначэнне, комплекс адчувальна-адзначных характарыстык прадмета). Лінгвістычны знак - полісемантычны і патэнцыяльна метафарычны.

Паняцце знака (сімвала) належыць да фундаментальных уяўленняў лінгвістыкі. Яго кардынальная ўласцівасць - перадача значэння - можа быць зведзена да разумення інтэрпрэтыруемасці знака. Інакш кажучы, змест знака можна растлумачыць іншымі, больш

экспліцытнымі знакамі. «Значенне знака есть знак, взятый в свете своего контекста» (Лосев А.Ф. Проблема символа и реалистическое искусство. М., 1975. -- С. 125).

Выкарыстаць знак -- гэта значыць зафіксаваць характэрную рысу пэўнага аб'екта і потым умець ідэнтыфіцыраваць гэтую рысу ў розных іншых аб'ектах. Менавіта здольнасць да сімвалізацыі ўласціва чалавеку і робіць яго *homo sapiens*, адозвівае ад жывёлы. Здольнасць да сімвалізацыі ў чалавека найвышэйшае выяўленне знаходзіць у мове. Другімі словамі, рэчаіснасць аднаўляецца пры пасрэдніцтве мовы: паміж людзьмі ўзнікае сітуацыя абмену вопытам - дыялог.

Мова і інтэлектуальная дзейнасць складаюць аднае цэлае. Праз мову чалавек авалодвае ўсім багаццем здабыткаў грамадства, яго культурай. Культура адначасна як вельмі складаны комплекс прадстаўленняў, арганізаваных у кодэксе адносін і каштоўнасцей: традыцый, рэлігіі, законаў, палітыкі, этыкі, мастацтва - усяго таго, чым чалавек, дзе бы ён ні нарадзіўся, насычаны да глыбіняў сваёй свядомасці і што накіроўвае яго паводзіны ва ўсіх формах дзейнасці.

Кожная мова, кожная культура скарыстоўваюць спецыфічны набор сімвалаў, па якіх і пазнаецца адпаведнае грамадства. Існаванне грамадства магчыма толькі дзякуючы мове, і толькі дзякуючы мове магчымы індывід. «Народ, отказывающийся от своего языка, отказывается от самого себя, а та часть народа, которая меняет язык, делает тем самым решительный шаг к смене народной принадлежности» (Радченко О.А. Лингвофилософский неоромантизм Й.Л.Вайсгербера // ВЯ. -- 1993. -- N 2. -- С. 112). Змена кампанента ў вядомым ланцужку «грамадства людзей-мова-культура» ўшлявае на два астатніх: паміж кампанентамі ўзнікаюць іншыя адносіны і ствараецца новая структура.

Сімвалізацыя, першапачатковым падмуркам якой з'яўляецца семіятычная сістэма мовы, сурыве развіццю навукі аб культуры. Гэтая навука закладвае і ўмацоўвае фундамент тэорыі сімвалічнай дзейнасці чалавека. Думка у сваім станаўленні непазбежна прыходзіць да сімвала; кожная думка сімвалічна, бо суджэнне параджае сімвалы. Сёння, калі існуюць лагічныя машыны (камп'ютэры), можна спадзявацца, што фармалізацыя мыслення наблізіла нас да поўнага высвятлення сувязей паміж чалавечам, мовай і культурай.